

Bolyongásaim

JÁTSZANI IS ENGEDD...

Bizony, egyenként őszülő hajszálaim is mosolyogtak a megilletődöttségtől, midőn a minap, harminchét esztendőm alatt legelőször, Kézdivásárhelyen nyakamba kerekítették a pionírnyakkendőt. Anyajegyeit sem hullatja el úton-útfélen az ember, s nem nagybánatú, gyermekkori nosztalgiáit, melyekkel sóvárgón kerülgettem magam is hajdanán a vakációs pionírtáborok zsivalyát vagy társaimmal tengerpartra induló vonatok füstjét, maradván mindig kerítésen kívül és csupasz síneken, kulákká szomorított nagyapám néhány hold földje miatt közös gyermeki hancúrozásokból kirekesztetten és nyakkendőtle-nül. Szerencsére, az utcabeli srácok s a család eligazító melege, az iskola, melyben még minden tantárgyat anyanyelvemen tanulhattam, többé-kevésbé népem-nemzetem történetét is, megóvott attól, hogy sérülékennyé váljak, ma-radtam érzékeny csupán, egy gyermeki mikroközösség paradicsommá álmódott világból kicsöppenve, de egy tágabb népcsoport hétköznapjaival homlokrán-caimban. Megtanultam, hogy mindig így volt e világi élet: a gyermekek fel-növekednek, viszonylagos felnőttkori-társadalmi egzisztenciára vergődnek és szorgalmasan elfeledik gyermekkorukat. Ezért hát annyi gyanútlan, forradalmi pirtól lelkes orcájú fiatal, s megsavanyodott és kiábrándult, koravén felnőtt a mi kurtácska történelmünkben.

Nézegetem időnként, hogyan borít füstökbe egy-egy iskolai ünnepélyt az apró lelkek alakuló érzékek mélyei felé sem tapogatózó harsány és demagóg szócsörte, fesztív lárma. Miként próbálnak — egyébként mindennapi herce-hurcáktól — elfásult és megfárasztott nevelők, saját gyermekkorukról is meg-feledkezők, vélt vagy valós ideológiai igény jegyében monotonizálni és mecha-nizálni nyiladozó értelmet, pillangós tekintetet. Mennyi motyogás, alpátosz-hadova dallás és táncikálás, a gyermeklélek öblein innen és túl. Életkori saját-tosságokról való megfeleldkezés: anyák-apák énekeinek, munkájának élettörté-netének megismerése, gyermek és felnőtt embertársaikkal való viszonyuk fino-mítása, civilizálása helyett nagydobok verése, tágas és magas eszmék sztereo-típiákká gajdoltatása, korai előregítése eszményeknek, melyek csak teljesebb, minden árnyalatában megtapasztalt élet árán lakhatják nemesebbé az embert.

Ennyi rossz emlék, friss elegyes élmény után szívet derengető látni Kézdi-vásárhelyen miként engedi játszózni a JÓBARÁT szép, komoly fiát. Hagyo-mánya van már a játékmozgalomnak, láttam Nagybaconban a földművesuno-kák vetélkedőjét. Hallottam hírét brassói, székelykeresztúri értelmes és tar-talmas gyermekviháncnak, most a céhmesterek unokái kélnek versenyre őseik históriájának ismeretében, leleményben, tárgyi tudásban s a gyermekkor min-digi életelemében a Játékban. S mennyi őszintén fűtött, bévülről parázsló

tekintet, mennyi ígélet árad a jövőnek gyermeki képességek föl pattantott zsilipjein át, mennyi szervezői lelemény, érzékeny munka!

Megrigylem őket, középük valóban szeretném magam, végigsimítok hát friss nyakkendőm selymén —: szomorkásan vagy vidáman, de köszönjön már a pionír.

VARÁZSLAT

Bogdánfalva egyik portáján furcsa dolga kerekedett az érdeklődő kortárs utókornak. De törölöm is már a homályt szavaimról, hiszen annyi történt csupán, hogy míg Kallós Zoltán beállította a magnetofont, a sok ősz megért csángó néni elhelyezkedett az eresz alá tett széken, elrendezte szoknyája ráncait, Porzsolt Borbála előkészítette vázlattömbjét, aztán fejbőlintásra fölcsendült, mintha kutak mélyéről, egy gyönyörű ballada. Szívszorogató varázslattal lengtet meg a Szeret menti délután, az Izabella-szülő halovány levélfonákjait villantgatta a fuvallatban, a léckerítés rései megteltek pici gyermekorrokkel és tekintetekkel, s mintha földöntúlról kilincselnék, oly észrevétlen nyílt meg a kiskapu. A három földi áhítatba feledkezett ember észre sem vette a kíváncsi szomszédok belopakodását, a balladás asszonyok minden ráncra, félig lehunytt szempillája énekelt, s Porzsolt Borbála grafitja alatt egyre elevenebbé váltak vonásai. Ekkor csöndes hüppögő sírás verte föl az áhítatot, s hamar zokogássá is szaporodott a zsebkendők alatt. A rajzoló asszony meglepetten kapta fel a fejét, nem vette ő észre a kíváncsi vendégek jövetelét; de hát miért is patakanak itt a könnyek? Nagysokára a nedves zsebkendőkből alápergő szavak cserepeiből sikerült csak összerakosgatni a magyarázatot, ó micsoda magyarázat! A balladaszóra idegyűltek a képzőművészkeze alatt felismerték szomszédasszonyuk vonásait, s döbbenten vették tudomásul, hogy ősi hiedelmük szerint itt valami rettenetes történik. Illesztgetjük a magyarázat-foszlányokat, s kiderül, nemcsak balsejtelmük, de hitük az, hogy ha valakinek orcáját papírra, cserépre, bárminemű anyagra rajzolják, a leglényegesebbet veszik el tőle, tartalmaitól megfosztják, s annak az embernek hamarosan meg kell halnia. Ezért hát szeretett, szépen éneklő szomszédasszonyuk váratlan és hamari elsiratása. Végeredményben megcsóválhatná fejét az ember: csak a fődetlen arc rejtelseinek nyomán kell csatangolnunk itt délre le, Kisázsia felé, Isztambul fátyolos asszonyaiig, s a történelemben még mélyebbre talán... Bizonyára. Bizonyára akad, ki visszakézből pontos kultúrhistoriai magyarázatot rögtönöz. De nekem azon muszáj most elmerengennem, hogy ezek az asszonyok, kik otthonaikban családi fényképekről törölgetik a port, olyan arcmásokról, melyek valóságosabbak, teljesebbek ennél a „csupán” leglényegesebb vonások rögzítésére törekvő portrénál, miért döbbennek meg? Mert amazt lélektelen masinéria gyártja, s e néhány hú vonás papírra vetéséért megdolgozik, megszenved egy másik eleven lény? Vajon ezek az annyi századon át isten ege alatt kitakartan hagyott lelkek nem a művészetnek a valóság elejtésére és újraköltésére irányuló szenvedélyét sejtik tudatuk alatt? Vajon a csángó porta udvaráról a rajzoló asszonyt megítélő őszton most nem a barlangrajzok koráig rándul egyenest vissza, mikor is annak az állatnak képét véste ősünk otthona falába, melyet elejteni oly nagyon vágyott? Ki tudja? Talán épp Porzsolt Borbála, ki szemügyre veszi még egyszer befejezés előtt álló vázlatát, s mélyet sóhajtva, tüntetőlegesen összetépi. A sírdogáló asszonyok hálálkodva megnyugszanak. Soha nem hittem volna, hogy létezhet oly kilátástalan helyzet, melyben a műalkotás megsemmisítése művészi alázatot jelenthet.

A DUNÁNÁL

Mahmudián túl éleset kanyarodik a Duna-ág, s én, Értől az Óceánig kínlódó ember megnyugszom. A vizet nézem: leért-e hátán a József Attila-látta dinnyehéj; s a román, magyar, szláv bánat tekintetemnek elegendő munka.

Vállamon röpködő öt ujj madara: egy tenyér megül. Magyarázná, ne legyen gondom utókoromra, tehát: gyermekeimre, mert ím, él a példa! Ez az embertenyér azt magyarázza nekem a Dunánál, derék dolgot cselekedtem azáltal, hogy két leánygyermeket nemzettem. A leány az jófajta. Férjhezadható. Neki is van ebből egy, az anyja, Magdolna nevét kapta a keresztségben, apja neve Béla, sajna olyan környezetben kényszerült nevelkedni, ahol anyanyelvén nem tanulhatott, de a befogadó nyelvet — értelmi adottságai révén — anyanyelvi szinten gyakorolja: beszéli, ebbéli gondja tehát nincs. Nincs, de volt: az apa olyan vidéken kapott felelős munkaköri beosztást, hol a gyermekek anyanyelvükön, ez esetben: magyarul óhajtanak tanulni. Az övé nem; román nyelvű iskolában épített alapokat, román nyelven író-olvasó diákként is rendkívüli talentumról tett bizonyosságot, természetes tehát, hogy e függőségét a továbbtanulásban nem adja fel. Lányapás szívem hozzámelegedik e Duna-parti beszélgetéshez, és egyetért. De — folytatja vállveregető mozdulatait ama tenyér —, annak a leánygyermeknek egzisztencia-féleséget is kiharcolnunk kellett. Rá kellett beszélünk öt iskolásembert, iskolaigazgató támogatásával, hogy román tannyelvű osztályba iratkozzanak, csak hogy a leány kedve szerinti nyelven tanulhasson tovább — így az apa a nagy Duna partján.

És rándulok magam is, mint kinek csónakja alámerült. Csapkodnám a vizet, de csak szólok csöndösen: ne tessék aggódni, nemzetiségi gondon csorba nem esett. Mert ha egy magyar anya és magyar apa gyermeke román nyelven akar érettségizni, s evégett öt gyermeket arra beszélnek rá, hogy román nyelven sajátítsa el a humániákat, az még nem nemzetiségi gond, csupán logikai bukfenc. Egy ember kedvéért kénytelen öt másképp cselekedni, mint eredendő óhajtása volt legyen?! És akar-e? Nem szalmabeszéd-e, hisz alkotmányunkba iktattatott, s külön kormányrendelet hivatkozik arra, hogy mindenki azon a nyelven tanuljon, melyen óhajt. Se le-, se rábeszélni ne lehessen!

S ha már férjhezadandó lányaim vannak e Duna-parti beszélgetésben, anyanyelvükön elsajátított nemzeti tudatot szánok nekik hozományul, s készséget arra, hogy román nyelven is elhírelni tudják élményüket, miszerint nagy szelíd szemmel együtt nézzük-éljük a Dunát.

HÓPEHELYNYI DIADAL

Csikcsicsónál új útitársak kászálódnak föl a vonatra, ingadozva tipeg-topog letelepedni a szemközti padra egy középkorú házaspár, lefejtik magukról a kabátot, melyből friss, Hargita alji levegő árad. A férfi jó negyven körüli, iparos kinézésű ember, de arcedőin látszik, hogy kaszáli szelek kezdték meg rajtuk hajdanán a munkát. Szemmel láthatóan idegenül érzi magát a sötét ünneplőben, melyet évente ha háromszor ölt magára a magafajta ember, hónaljban húzhat is kicsit, pici vállmozdulatokkal igazítja, s esetlenül vándoroltatja tenyereit egyik térdéről a másikra. Az asszonyon sötét kendő, arca világra az én asszony-falusfeleimé, nehezen fészkei el magát, topog, ideges, látszik rajta, hogy nem naponta gyakorolja a vonaton való rázódást. Előkotortja a vonatjegyeket, tenyerébe helyezi, markában szorongatja e zakatoló járműhöz, döcögő felségterülethez való jogosultsága igazolásaképpen. Fehérnép, hát belőle ered meg először a szó. Nagyváradra utaznak, lakodalomba, jaj, mert úgy szétszóródtak, s oly messzire ezek a fiatalok, hogy napokig kell utaznia az embernek, ha áldását óhajtja adni frigyükre. Mintha madarat röptetne, tárja

elém tenyerét, jók ezek a jegyek, ugye jók? Nézegetem, Váradig szólnak, már miért ne lennének jók? És már ott magaslik mellettünk a kalauz, ellopván valamit a tanácstalan tanakodásból, meghittén csattogtatja szerszámát. Kézbe veszi útitársaim jegyeit, hümmment, majd hümmög s joviálisan lekuporodik. Van egy kis baj, mormogja az orra alatt. Ezekkel a jegyekkel csak Désen át lehet Kolozsvárt s Nagyváradot megközelíteni. A mi vonatunk Székelykocsárdra megy, ahol ugyan órán belül lenne csatlakozásuk Várad fele, reggel kilenc órára úticéljukhoz is érnének, de most le kell szállniuk Dédán, s hajnalban bevárniuk vonatukat, melyre e jegy szól. A férfi térdére csap, horkanva: hogyhogy? Ő kétszáz lejt fizetett ezekért a jegyekért, Váradra kérte, mért csapta be őt a Vasút? A kalauz gyöngéd és megértő, nem kell mindjárt tűzbe jönni, magyarázgatja, el lehet ezt szép szerével intézni, s néhányszor egymáshoz dörzsölve tenyérpárnáit, egymásra fekteti őket. Ő most elmegy, kiszámítja a különbözetet, s utazhatnak békében Kocsárdig. Békesség bizony vajkevés marad utána; az asszony, ki máris tilosban érzi magát e vonat fedélzetén, kapcsolva magyarázkodik, párja pedig állát mellére szorítva töpreng, miként rövid idő alatt bár, de meghányják-vetik teendőiket nehéz és kínos helyzetben a férfiak. A kalauz visszatér, mond nyolcvan lejt, a férfi felemeli fejét, nyugodtan és higgadtan szemébe néz, mondván, hogy márpedig ők inkább leszállnak. A vasutak embere picikét megszeppen: nézi őket, mint halász a bot végét: most úszik el a hal, gyözködni kezd a döntés értelmetlenségéről, majd látván, hogy válasz nem érkezik, vállvonogatva tovább áll. Adjon neki egy tízest, biztatom útitársamat, nem látja, hogy abban sántikál? Banit se! — ingatja fejét magabiztosan most már a férfiú. Csöndben ülnek ezentúl, az asszony elgyöngülten, félszemmel méregeti az urát: képes lenne ez merő konokságból egy éjszakát eltölteni a dédai bűzös váróteremben?; nem szól, tapasztalatból ösmérheti, hogy ilyenkor a hallgatás posztóját megkaparászni nem jó, nagy indulatok viharzanak alatta. A kalauz, arcán enyhe bűnbánattal időnként még bekukkint, s továbbáll. Déda előtt nagy súllyal a vállán fölemelkedik a férfi, s odaszól az asszonynak, hogy fogja a maradék csomagot, majd a peronra leemelt poggyászt őrizetére bízva, elsiet. Percek múlva kászálódnak vissza, ki-simult nagy-nagy nyugalommal az arcán felém vág szeme sarkából a férfi: minden rendben. Hát ezt meg hogy csinálta?, lepődöm meg a váratlan fordulaton. Megmutattam ezeket a bilétákat a pénztárnál, nyomogatja orrom alá utazó jegyeit az ember, s azt mondotta a kisasszony, ezért nem kellett volna leszállnom, de ha már megtettem, rábiggyeszt egy pecsétet. Csíkcsicsói volnék, vonogatja vállát mosolyogva, mintegy bocsánatkérően, nem lehet velem csak úgy kikukoricázni. Megkönnyebbült felszusszanás az egész vagon, csupán engem önt el fejbűbig a pír és szégyen, ki ez idáig annyi sanda vizekben megmártóztván, azt a korrupt ajánlatot tettem. Mert pici győzelem okán is, győzelemvonat már a mienk, lakodalmas kedvvel robog, felpántlikázva a Maros menti tájak havaival.